

<p>Nincs szerződés, ha <i>hiányzik</i> fogalmának alapja: az <i>akaratnyilatkozat</i>. Nem létezik a szerződés, ha a felek nem állapodtak meg a lényeges kellékekben vagy ha a szerződés tartalma nem állapítható meg, a felek között valójában <i>nincs megegyezés (disszenzus)</i>. (Nincs akarat, így akaratnyilatkozat sem, ha pl. a szerződést nem az írja alá, akit szerződő félként megneveztek, vagy komolytalan szándék esetén)</p>	<p>Érvénytelen a szerződés, ha a felek akaratnyilatkozata szerződés megkötésére irányult, vagyis megvan a legalább két egybehangzó akaratnyilatkozat, de <i>nem alkalmas a célzott joghatások kiváltására</i>, valamely – törvényben meghatározott ok – miatt. Ezeket az okokat érvénytelenségi okoknak nevezzük.</p>
<p>Ezekben az esetekben a <i>jogalap nélküli gazdagodás</i> szabályai szerint kell rendezni a felek viszonyait, amennyiben a nem létező szerződésre tekintettel szolgáltatást teljesítettek. (ld. alább részletesen)</p>	<ul style="list-style-type: none">• Ha az érvénytelenségi ok önmagában kiváltja az érvénytelenséget, a szerződés <i>semmis</i>.• Ha az érvénytelenségi okra alapított megtámadás váltja ki az érvénytelenséget, a szerződés <i>megtámadható</i>. (ld. alább részletesen)

Hatálytalan a szerződés, ha *érvényesen létrejött, mégsem fűződik hozzá joghatás* (pl. felfüggesztő vagy bontó feltétel miatt)

A SZERZŐDÉS ÉRVÉNYTELENSÉGE

A szerződés érvénytelen, ha a törvényben meghatározott ok miatt nem alkalmas a célzott joghatás kiváltására. Az érvénytelenségi oknak a szerződés megkötésekor kell fennállnia.

Az érvénytelenség két formája a semmisség és a megtámadhatóság. A különbség köztük abban áll, hogy az érvénytelenséget az érvénytelenségi ok önmagában is kiváltja –e, vagy pedig csupán az érvénytelenségi okra alapozott megtámadás.

1. SEMMIS SZERZŐDÉS

a) A semmisségről

234. § (1) A semmis szerződés érvénytelenségére – ha a törvény kivételt nem tesz – bárki határidő nélkül hivatkozhat. A semmisség megállapításához külön eljárásra nincs szükség.

A semmis szerződés *ipso iure (törvénytől fogva) érvénytelen*, vagyis maga az érvénytelenségi ok kiváltja az érvénytelenséget.

A szerződés semmisségére elvileg bárki határidő nélkül hivatkozhat, azonban ezt a szabályt a gyakorlat jelentősen leszűkíti azzal, hogy ez nem jelent bárki számára perindítási jogosultságot.

- Perindítási lehetőséget vagy jogi érdekeltség vagy perlési jogosultságot biztosító törvényi (jogsabályi) felhatalmazás alapoz meg.

- Bár a Ptk. alapján nincs szükség a semmisség megállapításához külön eljárásra, valójában a semmisség megállapítása iránt pert kell indítani, és a fent ismertetett bírói gyakorlat alapján erre csak meghatározott személyek jogosultak.

- A Ptk. szerint határidő nélkül lehet hivatkozni rá, de az érvénytelenség jogkövetkezményeinek alkalmazásánál figyelembe veszi a bíróság az elévülés szabályait. (A Ptk. semmisségre vonatkozó szabályait nem lehet alkalmazni a társasági szerződések semmisségére, ezekre a Gt. szabályai irányadók.)

BH1982. 298. A semmisségre határidő nélkül lehet ugyan hivatkozni, de a semmis szerződés alapján tartozatlanul fizetett pénzösszeg visszafizetésére irányuló igény a rá vonatkozó elévülési szabályok szerint ugyanúgy elévül, mint bármely más pénzkövetelés [Ptk. 234. § (1) bek., 324–327. §].

A Javaslat expressis verbis kimondja, hogy a szerződés semmisségét a bíróságnak – mivel megállapításához külön eljárásra nincs szükség – bármilyen eljárásban hivatalból észlelnie kell.

Az érvénytelenség hivatalból alkalmazott jogkövetkezménye tehát az, hogy a bíró a semmis szerződés alapján előterjesztett igényt – mint alaptalan keresetet – elutasítja. A bíróság más tekintetben azonban nem rendelkezik az érvénytelenség jogkövetkezményeiről. Ezért, ha bármelyik fél a semmisnek minősített szerződés alapján történt vagyonmozgás rendezését kívánja, úgy ehhez külön kereseti, illetve viszontkereseti kérelmet kell előterjesztenie.

(3) A szerződés semmisségének megállapítása iránt peres eljárást az indíthat, akinek ehhez jogi érdeke fűződik, vagy akit erre jogszabály feljogosít.

Előfordulhat, hogy a szerződésnek csak valamelyik része, egyik vagy másik rendelkezése alkalmas a célzott jogi hatás előidézésére. A **részleges érvénytelenség** esetén az merül fel, hogy az az egész szerződést vagy csak a kérdéses részt teszi érvénytelenné. A Ptk. erre vonatkozó szabálya:

239. § (1) A szerződés részbeni érvénytelensége esetén az egész szerződés csak akkor dől meg, ha a felek azt az érvénytelen rész nélkül nem kötötték volna meg.

Jogszabály ettől eltérően rendelkezhet.

(2) Fogyasztói szerződés részbeni érvénytelenség esetén csak akkor dől meg, ha a szerződés az érvénytelen rész nélkül nem teljesíthető.

Példák a részleges érvénytelenségre:

- végrendelet részbeni érvénytelensége (652.§)
- túlbiztosítás tilalma [549.§ (1)]

b) Semmisségre vezető érvénytelenségi okok

AKARATHIBÁK	NYILATKOZATI HIBÁK	CÉLZOTT JOGHATÁS HIBÁI
cselekvőképtelenség, korlátozott cselekvőképesség	alaki hiba	tilos szerződések
színlelt szerződés	álképviselő	lehetetlen szerződések
fizikai kényszer		

Akarathibáról beszélünk akkor, ha a szerződő feleknek vagy bármelyiküknek a szerződési akarata hiányzik, illetve akaratnyilvánítását a jog nem fogadja el. Az akarathibák egy része semmisséget, más része megtámadhatóságot okoz (ld. alább).

Cselekvőképtelenség, korlátozott cselekvőképesség (→ A/6)

A cselekvőképtelen és korlátozottan cselekvőképes személyek csak olyan nyilatkozatot tehetnek önállóan, amelyet a Ptk. kifejezetten megenged. Egyéb nyilatkozataikhoz törvényes képviselőjük, illetve a gyámhatóság beleegyezése, utólagos jóváhagyása szükséges. Ezek hiányában a szerződés semmis.

Relatív semmisség: csak meghatározott személyek érdekében lehet a semmisségre hivatkozni [21.§ (1)]

Színlelt szerződés

207.§ (6) A színlelt szerződés semmis; ha pedig az más szerződést leplez, a szerződést a leplezett szerződés alapján kell megítélni.

A színlelt szerződés célja csaknem mindig valamilyen harmadik személy jogainak, törvényes érdekeinek kijátszása: ilyenkor ugyanis a felek akaratnyilatkozata a kívülállók szempontjából megfelel egy szerződés alaki és látszólag a tartalmi kellékeinek is, ám

- ☉ a felek vagy egyáltalán nem akarnak szerződést kötni, vagy pedig
- ☉ a kívülállók felé e szerződéssel egy másik szerződésüket (valódi szándékukat) leplezik.

207.§ (5) A felek titkos fenntartása vagy rejtett indoka a szerződés érvényessége szempontjából közömbös.

234.§ (2) Ha valamely semmis szerződés más szerződés érvényességi kellékeinek megfelel, ez utóbbi érvényes, kivéve, ha ez a felek feltehető szándékával ellenkezik.

A színlelt szerződést le kell határolni a palástolt (leplezett) szerződéstől. Leplezett szerződés esetén a felek kötnek egymással szerződést, de másra irányul az akaratuk, mint amit a szerződésben kifejeznek. A színlelt szerződés érvénytelen, a leplezett szerződés nem, hisz a szerződést a leplezett szerződés alapján kell megítélni.

Fizikai kényszer

Pl. vezetik a kezét a szerződés aláírásánál.

Alaki hiba

217. § (1) Jogszabály a szerződésre meghatározott alakot szabhat. Az alakiség megsértésével kötött szerződés – ha jogszabály másként nem rendelkezik – semmis.

Részleteiben → B/3

(3) A teljesítés elfogadásával – ha törvény eltérően nem rendelkezik – a szerződés a teljesített rész erejéig akkor is érvényessé válik, ha az alakiságot mellőzték. Ha jogszabály közokiratba, teljes bizonyító erejű magánokiratba vagy legalább fokozott biztonságú aláírással ellátott elektronikus dokumentumba foglalást ír elő, vagy a szerződés ingatlan tulajdonjogának átruházására irányul, a teljesítés az alakiság mellőzése miatti érvénytelenséget nem orvosolja.

(4) A szerződésnek az alakiság mellőzésével történt megszüntetése vagy felbontása is érvényes, ha az annak megfelelő tényleges állapot a felek egyező akaratából létrejött.

Álképviselet → B/7

Tilos szerződések

200.§ (2) Semmis az a szerződés, amely jogszabályba ütközik, vagy amelyet jogszabály megkerülésével kötöttek, kivéve ha ahhoz a jogszabály más jogkövetkezményt fűz. Semmis a szerződés akkor is, ha nyilvánvalóan a jóerkölcsbe ütközik.

1. jogszabályba ütköző szerződések

... kifejezetten ellentétes valamely jogszabály kogens normájával.

A polgári jog szabályai alapvetően diszpozitívak, tehát eltérést engedő jellegűek. Ebből következik, hogy a Ptk. szerződésekre vonatkozó szabályai csak akkor tekinthetők kogensnek, ha az eltérést maga a törvény kifejezetten megtiltja. Ilyen esetekben a törvényi tilalomba ütköző szerződéseket a jog értelemszerűen nem kívánja tolerálni, hanem a semmisség szankcióját fűzi hozzájuk. Megjegyzendő, hogy a 200.§ (2) bekezdése jogszabályba ütköző szerződésekről beszél. Eszerint a törvény nem tesz különbséget az egyes jogszabályok között, a semmisség szempontjából közömbös tehát, hogy a szerződés vagy az adott kikötés törvénybe, kormány vagy miniszteri rendeletbe, netalán önkormányzati rendeletbe ütközik-e. E tekintetben nincs jelentősége a Ptk. 685. § a) pont szerinti megszorításnak sem.

2. jogszabály megkerülésével kötött szerződések

... tartalma nem ütközik normába, de ellentétes a jogalkotó céljával

3. jó erkölcsbe ütköző szerződések

... ha a társadalom által általánosan elfogadott normába, erkölcsi szabályba ütközik.

BH2004. 21. II. A szerződés jó erkölcsbe ütközésére történt hivatkozás esetén vizsgálandó körülmények; a jóerkölcsbe ütközés meghatározása körében irányadó szempontok [Ptk. 200. § (2) bek., 207. § (1) bek., 237. § (1) bek., 1960. évi 11. tvr. 36/A. §, 1989. évi XIII. tv. 21. § (1) és (2) bek., Pp. 4. § (1), bek., 213. § (1) bek., 215. §, 247. § (2) bek., 253. § (3) bek.]. „A jó erkölcs a kialakult értelmezés szerint – polgári jogi értelemben – a társadalom általános értékítéletét, a magánautonómiának a társadalmi közmegegyezés által meghatározott korlátait, az általánosan elvárható magatartás zsinórmértékét fejezi ki. A szerződéses szabadság tehát nem korlátlan, a törvény nem fogadja el érvényesnek azokat a szerződéseket, amelyek nyilvánvalóan sértik az általánosan kialakult erkölcsi normákat. A Ptk. 4. §-a a kódex eszmei alapjaként emelte jogszabályi rangra azt az erkölcsi szabályt, hogy a jóhiszeműség és a tisztesség követelményének megfelelően kell eljárni a polgári jogi jogviszonyokban, és ez a szabály már a szerződéskötést célzó tárgyalások során is irányadó. Mindebből az következik, hogy az üzleti életben a tisztességesen gondolkodó emberek értékrendje az a mérce, amely a jó erkölcs absztrakt fogalmának meghatározásánál irányadó.”

BH2003. 451. Olyan kötelezettség vállalása, amelynek teljesítésére a szerződő félnek nincs lehetősége és körülményeiben olyan változás sem várható, amely szerződéses kötelezettségének teljesítését – akárcsak részben is – lehetővé tenné, nyilvánvalóan a jóerkölcsbe ütköző magatartás [Ptk. 200. § (2) bek., 201. § (1) bek.].

BH2002. 267. Nem ütközik nyilvánvalóan a jóerkölcsbe az a tartási szerződés, amelyet az eltartó az eltartott gyógyíthatatlan betegségének tudatában, de az eltartott kifejezett kívánságára köt meg, és azzal az eltartott gondozásának és ápolásának teljes terhét magára vállalja [Ptk. 200. § (2) bek., 586. §].

BH1996. 306. A lehetetlen szolgáltatással kecsgetető szerződés (pilótajáték) a jó erkölcsbe ütközik, így semmis [Ptk. 200. § (2) bek.].

BH1998. 138. I. A jó erkölcsbe ütközik, s ezért semmis a szerződés, ha a kezességet vállaló cég igazgatója és annak a gazdasági társaságnak az ügyvezetője, akiért a kezességvállalás történt, azonos személy [Ptk. 200. § (2) bek., 221. § (3) bek.].

A Javaslat egyértelművé teszi, hogy nem minden jogszabály sérelme okozza egyúttal a szerződés semmisségét. Az érvénytelenség jogkövetkezményeit ilyen esetben akkor nem lehet alkalmazni, ha az illető polgári anyagi jogszabály egyúttal azt is tartalmazza, hogy a kógens rendelkezésnek milyen más – az érvénytelenség helyett alkalmazandó – jogkövetkezménye van. A „más jogkövetkezmény” értelme helyesen tehát az, hogy a jogszabály a megsértéséhez az érvénytelenség helyett alkalmaz más jogkövetkezményt. Az érvénytelenség helyett alkalmazandó más jogkövetkezmény lehet az, hogy a kógens jogszabályi rendelkezés válik a szerződés tartalmává, illetve a kógens rendelkezéssel ellentétes, kikötés nem válik a szerződés részévé. A szerződés ilyen esetben érvényes marad, de a kötelező jogszabály által előírt tartalommal.

A Javaslat rögzíti, hogy a jogszabályba ütköző szerződés az egyéb jogkövetkezményektől függetlenül akkor semmis, ha:

- a jogszabály maga kifejezetten kimondja, hogy az adott normának a megsértése egyúttal a szerződés érvénytelenségét is okozza;
- e nélkül pedig akkor, ha a jogszabály értelmezéséből egyértelműen megállapítható, hogy a külön jogszabály (vagyis a jogalkotó) az egyéb (más jogági) szankciók mellett a szerződés érvényességét sem kívánta megengedni.

Azt, hogy a jogszabály megsértése a szerződés érvénytelenségét is okozza-e, a második esetcsoportban a jogszabályok egyedi értelmezése útján lehet megállapítani, és konkrétan kell vizsgálni, hogy a jogalkotói szándék a szerződés ügyleti hatásának megszüntetésére is kiterjed-e.

4. uzorás szerződések

202. § Ha a szerződő fél

☀ a szerződés megkötésekor

☀ a másik fél helyzetének kihasználásával

☀ feltűnően aránytalan előnyt kötött ki, a szerződés semmis (uzorás szerződés).

A feltűnő értékkülönbség (objektív jellegű) a szerződés megtámadására vezető ok, az uzorás szerződés (szubjektív jellegű) viszont semmisségre vezet. Jogkövetkezmények szempontjából is eltérés van közöttük: a feltűnő értékkülönbség esetén ennek kiküszöbölése, illetve az eredeti állapot helyreállítása a cél. Uzorás szerződés esetében viszont az eredeti állapot helyreállítása méltánytalan eredményre is vezethet, ugyanakkor lehetőség van az állam javára marasztalásnak is.

BH2001. 542. II. A szerződés uzorás jellegének megállapítása körében vizsgálandó szempontok [Ptk. 202. §, Pp. 164. §]. „A szerződés uzorás jellegének megállapításához objektív és szubjektív feltételek együttes megléte szükséges, közülük bármelyik hiányzik, a szerződés uzorás jellegének megállapítására nincs törvényes lehetőség. Az uzora megállapításának egyik objektív feltétele, hogy a szerződő fél gazdasági helyzete válságos legyen, a szubjektív feltételek pedig, hogy az ellenérdekű fél ezt célzatosan kihasználva olyan előnyhöz jusson, ami őt egyébként nem illeti meg.”

Javaslat ugyancsak az Európai Alapelveket követi akkor is, amikor – a Ptk.-tól eltérően – az uzorás szerződést megtámadhatónak, és nem semmisnek minősíti.

Lehetetlen szerződések

227.§ (2) A lehetetlen szolgáltatásra irányuló szerződés semmis.

Fizikai lehetetlenség áll fenn, ha pl. a szolgáltatásnak leküzdhetetlen természeti akadályai vannak.

Jogi lehetetlenség áll fenn, ha jogszabály tiltja a szolgáltatást.

Abszolút a lehetetlenség, ha a szolgáltatás mindenki számára lehetetlen, vagy legalábbis a társadalom számára nyilvánvalóan aránytalan, túlzott költségekkel járna. Abszolút lehetetlenség esetén a szerződés semmis.

Relatív a lehetetlenség, ha a szolgáltatás véghezvitelére ugyan a kötelezett személyes képességei folytán nem lehet képes, de a teljesítésnek nincs olyan akadály, amely a fejlődés adott fokán mindenkire nézve fennállna (pl. néma ember felolvasásra vállalkozik). A relatív lehetetlen szolgáltatás elvállalása kártérítési felelősséget von maga után. A jog a lehetetlen szolgáltatás elvállalását a szerződéskötés során tanúsított felróható magatartásnak tekinti (culpa in contrahendo).

A lehetetlen szerződést el kell határolni a lehetetlenüléstől. A szerződés lehetetlenülése esetén a szerződés megkötésének időpontjában még lehetséges teljesíteni a szerződést, később azonban olyan ok (pl. jogszabályváltozás) következik be, amely miatt utóbb lehetetlenné válik a teljesítés. A lehetetlenülés nem érvénytelenségi ok.

EBH1999. 96. I. Önmagában az a körülmény, ha a fél olyan dolog tulajdonjogának az átruházására vállal kötelezettséget, amelynek még nem tulajdonosa, nem eredményezi a szerződés semmisségét [Ptk. 117. § (1) bek., 227. § (2) bek., 365. § (1) bek.].

BH1997. 88. Nem irányul lehetetlen szolgáltatásra s ezért nem semmis az a tervezési szerződés, amely olyan terület beépítési tervének elkészítését célozza, amelyre az illetékes hatóság részletes rendezési tervet még nem hagyott jóvá. Ha a tervező eredménysszolgáltatásra vállalkozott, de az építési engedélyt az elkészített terv alapján a megrendelő nem kapta meg, a tervezővel szemben a hibás teljesítés jogkövetkezményei alkalmazhatók [Ptk. 227. § (2) bek., 408. §, 1964. évi III. tv. 6. § (1) és (5) bek., 7. § (2) bek., 2/1986. (II. 27.) ÉVM r. 50. § (1) bek.].

BH1996. 379. Ha már nem létező követelés engedményezésére kerül sor, az ilyen engedmény lehetetlen szolgáltatásra irányul, ezért a szerződés semmis. A szerződés semmissége ilyen esetben nem orvosolható, ezért a szerződés érvénytelenségének következményeként az eredeti állapotot kell helyreállítani. Ennek során beszámításnak is helye lehet, ha annak feltételei egyébként fennállnak [Ptk. 227. § (2) bek., 237. § (1) bek., 296. § (1)–(2) bek., 297. § (2) bek., 328. §].

(2) Nem semmis a szerződés amiatt, hogy a fél a szerződés megkötésének időpontjában nem jogosult azzal a dologgal, joggal vagy követeléssel rendelkezni, amelyre nézve a szerződést megkötötték, de annak megszerzését jogszabály vagy egyéb ok nem zárja ki

2. MEGTÁMADHATÓ SZERZŐDÉS

a) A megtámadhatóságról

A megtámadható szerződés csak akkor érvénytelen, ha az arra jogosult, a rendelkezésre álló határidő alatt, írásban, kifejezett nyilatkozattal megtámadja. A megtámadás olyan anyagilag jogi természetű jognyilatkozat, amelyben az ok megjelölésével megfogalmazódik a szerződés érvénytelenségének megállapítására irányuló igény. A megtámadhatóságot az érvénytelenség relatív (feltételes) formájának is szokták nevezni. A megtámadás mindig egyoldalú, címzett jognyilatkozat, amellyel a jogosult – a törvényben megállapított határidőn belül – az őt megillető alakító jogot (hatalmasságot) gyakorolja.

235. § (1) A megtámadható szerződés a megtámadás következtében megkötésének időpontjától kezdődő hatállyal érvénytelenné válik.

(2) Megtámadásra a sérelmet szenvedett fél és az jogosult, akinek a megtámadáshoz törvényes érdeke fűződik.

⇒ Ki jogosult a megtámadásra?

a sérelmet szenvedett fél

akinek a megtámadáshoz törvényes érdeke fűződik (pl. kezes, haszonélvező, zálogtárgy tulajdonosa)

⇒ Megtámadási határidő

236. § (1) A megtámadást egy éven belül írásban kell a másik féllel közölni, majd a közlés eredménytelensége esetében haladéktalanul a bíróság előtt érvényesíteni.

(2) A megtámadási határidő megkezdődik

a) a tévedés, megtévesztés felismerésekor;

b) jogellenes fenyegetés esetében a kényszerhelyzet megszűntekor;

c) a felek szolgáltatásainak feltűnő aránytalansága vagy tisztességtelen szerződési feltétel [209/A. § (1) bekezdés, 301/A. § (4) bekezdés] esetén a sérelmet szenvedő fél teljesítésekor – részletekben történő teljesítésnél az első teljesítéskor –, illetve, ha ő a teljesítéskor kényszerhelyzetben volt, ennek megszűntekor.

(3) A megtámadási határidőre az elévülés nyugvásának és megszakadásának szabályai megfelelően irányadók. A megtámadásra jogosult a szerződésből eredő követeléssel szemben kifogás útján megtámadási jogát akkor is érvényesítheti, ha a megtámadási határidő már eltelt.

A megtámadási határidő anyagilag jogi jellegű, de elévülési természetű: a szerződéshez kapcsolódó jognyilatkozatok elévülésére az ötéves általános elévülés szabályai vonatkoznak.

Megtámadni *csak szerződést* lehet.

A megtámadási igény bizonyos esetekben a határidő letelte után a megtámadásra jogosult ellen támasztott követeléssel szemben *kifogásként* érvényesíthető. (A kifogás intézménye főszabályként szűkebb teret biztosít

a jogosultnak, mint a megtámadás. Kifogással élni csak azonos jogalapú követeléssel szemben lehet, ezáltal a kifogás értelemszerűen a követeléshez (kereseti kérelemhez) igazodik.

Természetesen a megtámadási határidő letelte előtt is meg lehet támadni a szerződést, a sérelmet szenvedett fél a szerződést annak megkötése után nyomban megtámadhatja. A megtámadási jogról lemondani azonban csak a határidő megnyílta után lehet. A szerződés megtámadásáról való lemondás ezért jogszerűen nem foglalható magába a szerződésbe.

A megtámadást írásban kell a másik féllel közölni, majd a tűzött határidő eredménytelen letelte után haladéktalanul (pontos bírói gyakorlat nincs, de 15 napon belül célszerű) bíróság előtt érvényesíteni. A megtámadás közlésekor az érvénytelenség jogkövetkezményei közül meg kell jelölni azt, amelyiket a fél érvényesíteni kíván.

A Javaslat egyszerűsíti a megtámadási határidőre vonatkozó hatályos szabályokat annyiban, hogy az egyes okok miatti megtámadás gyakorlásához nem ír elő külön kezdési időpontokat, hanem a szerződést bármilyen elismert ok esetén a megkötéstől kezdődően nyilvánítja megtámadhatónak. Az egy éves megtámadási határidő elévülési természetű, vonatkozik tehát rá az elévülés nyugvásának szabálya, s így menthető ok esetén (amely tévedés esetén a felismerésig, jogellenes fenyegetés esetén a kényszerhelyzet megszűnéséig tart) az elévülési határidő csak a menthető ok megszűnésével kezdődik.

A Javaslat mellőzi a megtámadási jog gyakorlására vonatkozó alakszerűségi követelményt (írásbeli közlést). A szerződés megtámadásához ugyanis nem indokolt szigorúbb alaki követelményeket előírni, mint bármilyen más polgári jogi igény (például a szavatossági vagy kártérítési igény) érvényesítéséhez.

(4) A megtámadás joga megszűnik, ha a megtámadásra jogosult a megtámadási határidő megnyílta után a szerződést írásban megerősíti, vagy a megtámadásról egyébként írásban lemond.

A bírói gyakorlat nem egységes abban a kérdésben, hogy a szerződés módosítása megtámadási jogról lemondást jelent –e.

Ha a megtámadást más, a szerződéshez kapcsolódó igénnyel együtt terjesztik elő, a bíróság a gyakorlatban először a megtámadás kérdésében dönt.

Ptké. 83. § (1) A Ptk. hatálybalépése előtt létrejött szerződést a Ptk. hatálybalépésétől számított egy éven belül akkor is meg lehet támadni, ha a megtámadási határidő a Ptk. szerint már eltelt.
(2) Ezt a szabályt nem lehet alkalmazni, ha a megtámadási jog az érvényesítésével való indokolatlan késlekedés miatt a Ptk. hatálybalépése előtt megszűnt.

b) Megtámadásra vezető érvénytelenségi okok

AKARATHIBÁK	NYILATKOZATI HIBÁK	CÉLZOTT JOGHATÁS HIBÁI
tévedés		feltűnő értékkülönbség
megtévesztés		tisztességtelen általános szerződési feltétel → B/4
fenyegetés		fogyasztói szerződések tisztességtelen kikötései → B/4

Tévedés

210. § (1) Aki a szerződés megkötésekor valamely lényeges körülmény tekintetében tévedésben volt, a szerződési nyilatkozatát megtámadhatja, ha tévedését a másik fél okozta vagy felismerhette.

(2) Jogi kérdésben való tévedés címén a szerződési nyilatkozatot akkor lehet megtámadni, ha a tévedés lényeges volt, és munkakörében eljáró jogi szakértő a feleknek együttesen adott a jogszabályok tartalmára nézve nyilvánvalóan téves tájékoztatást.

(3) Ha a felek a szerződéskötéskor ugyanabban a téves feltevésben voltak, a szerződést bármelyikük megtámadhatja.

A tévedésre alapított megtámadáshoz az szükséges, hogy a tévedés:

- lényeges legyen
- a másik fél okozza vagy felismerje
- a szerződés megkötésekor álljon fenn
- tényre vonatkozzon (kivéve a jogi kérdésben való tévedés esete)

A tévedés vonatkozhat:

- szerződés alanyára, tárgyára, tartalmára
- a szerződéssel kapcsolatos valamilyen jogi kérdésre
- a szerződés indokára

A szerződés **alanyára vonatkozó tévedés** akkor áll fenn (személyben való tévedés), ha a szerződéskötő mással kötött szerződést, mint akivel szerződést akart kötni.

Tárgyban való tévedésről akkor beszélünk, ha más tárgyra nézve jön létre a szerződés, mint amire azt a szerződő fél megkötni kívánta.

Tartalomban való tévedésről akkor van szó, ha a szerződés értelmezése útján megállapított szerződési tartalom eltér attól, amire a szerződéskötő fél akarata irányult.

Indokban való tévedésről akkor beszélünk, ha valaki olyan körülményben téved, amely őt a szerződés megkötésére indította. Ez vonatkozhat téves feltételezésre vagy meghíúsult várakozásra. Az indokban való tévedés közömbös.

A tévedésnek lényeges körülményre kell vonatkoznia. A szerződés tárgyában való tévedés mindig lényeges, a személyben való tévedés gyakran közömbös, mert a félnek általában közömbös az, hogy a szolgáltatást kitől kapja. Nincs ez így a bizalmi jellegű szerződéseknél (pl. megbízás). A tartalomban való tévedés akkor lényeges, ha az adott tartalmi elemet a közfelfogás lényegesnek tartja, továbbá ha az a tévedő bizonyítható, saját, de nem pusztán önkényes és szubjektív érdekei szempontjából lényeges.

Jogi kérdésben való tévedés esetén:

- ✗ a tévedésnek lényegesnek kell lennie
- ✗ munkakörében eljáró jogi szakértőtől kell származnia
- ✗ együttesen a feleknek a jogszabály tartalmára vonatkozó

X nyilvánvalóan téves tájékoztatás

Közös téves feltevésről van szó, ha pl. mindkettlen tévednek a szolgáltatás valamely lényeges tulajdonságában.

(5) Ingyenes szerződés esetében tévedés, megtévesztés vagy fenyegetés címén a szerződést akkor is meg lehet támadni, ha e körülményeket a másik fél nem ismerhette fel.

Ingyenes szerződéseknél a személyben, tárgyban és tartalomban való tévedés akkor is érvénytelenségi ok, ha a tévedést a másik fél nem okozta és nem ismerhette fel. Végrendelet esetén az indokban való tévedés is megtámadási ok.

Ha a szerződéskötéskor mindkét fél ugyanabban a téves feltételezésben volt, a szerződést bármelyikük megtámadhatja (kölsönös tévedés).

BH2001. 234. II. A tudatos akarathányra¹ nem a szerződés megtámadására, hanem a titkos fenntartással vagy rejtett indokokkal kötött szerződésekre vonatkozó, valamint a színlelt szerződésekre vonatkozó szabályok az irányadóak [Ptk. 205. § (2) bek., 207. § (4) és (5) bek., 210. §].

BH1988. 226. Lényeges kérdésben való tévedésnek minősül, ha az ajándékozó tévedett tekintetben, hogy a megajándékozott méltó az ingyenes juttatásra [Ptk 210. § (1) bek., 579. § (1) bek.].

EBH2000. 307. Az értékesítéssel üzletszerűen foglalkozó gazdasági társaság részéről kifejezett agresszív marketing fellépés és az ajánlat megértését zavaró körülmények megteremtése megalapozhatja a szerződésnek tévedés címén fennálló érvénytelenségét [Ptk. 210. § (1) bek.].

Megtévesztés

(4) Akit a másik fél megtévesztéssel vagy jogellenes fenyegetéssel vett rá a szerződés megkötésére, a szerződési nyilatkozatot megtámadhatja. Ezt a szabályt kell alkalmazni akkor is, ha a megtévesztés vagy fenyegetés harmadik személy részéről történt, és erről a másik fél tudott vagy tudnia kellett.

- ★ a másik féltől vagy harmadik személytől származik
- ★ tudatos magatartás eredménye, amelyről
- ★ a szerződést kötő másik fél tudott, vagy tudnia kellett

Pl. az eladni kívánt személygépkocsi tulajdonságait illetően szándékosan tévedésbe ejti a másik felet.

BH1999. 28. I. Bármely szerződés megtévesztés vagy jogellenes fenyegetés címén való megtámadása anyagi jogi jognyilatkozat. Ennek – a megtámadás okának pontos megjelölése mellett – kifejezetten a szerződés érvénytelenségének bírói megállapítására kell irányulnia. Ezt a jognyilatkozatot nem pótolja a más jogcímen már folyamatban lévő eljárásban előterjesztett – a megtévesztés bizonyítására irányuló, tanú kihallgatására tett – bizonyítási indítvány [Ptk. 210. § (4) bek.].

¹ „Tudatos akarathány, mikor a nyilatkozattevő tisztában van azzal, hogy nyilatkozata nem fejezi ki az akaratát. A szerződés megtámadására csak a nem tudatos – tehát a tévedés, megtévesztés, fenyegetés folytán kialakult – akarathányok adnak lehetőséget.”

Jogellenes fenyegetés

- jogellenes hátrány kilátásba helyezése
- a másik féltől vagy harmadik személytől származik, amelyről
- a másik fél tudott vagy tudnia kellett

A fenyegetés akkor is megtámadási ok, ha valakit önmagában jogszerű magatartással fenyegetnek (pl. szerződéskötésre kényszerítik azzal, hogy ennek elmaradása esetén feljelentik őt az általa valóban elkövetett bűncselekmény miatt).

(5) Ingyenes szerződés esetében tévedés, megtévesztés vagy fenyegetés címén a szerződést akkor is meg lehet támadni, ha e körülményeket a másik fél nem ismerhette fel.

A forgalom biztonsága alapvető követelményével nem magyarázható a megtámadási jog korlátozása ingyenes szerződéseknél.

Feltűnő értékkülönbség

201.§ (2) Ha a szolgáltatás és ellenszolgáltatás között anélkül, hogy az egyik felet az ajándékozás szándéka vezetné, a szerződés megkötésének időpontjában feltűnően nagy az értékkülönbség, a sérelmet szenvedő fél a szerződést megtámadhatja.

A feltűnő értékkülönbséget csak visszerthes szerződéseknél lehet vizsgálni.

PK 267. szám

I. A szerződésnek a szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnően nagy értékkülönbségére alapított megtámadása esetében annak megállapításához, hogy az értékkülönbség feltűnően nagy-e, a bíróságnak vizsgálnia kell a szerződéskötés körülményeit, a szerződés egész tartalmát, a forgalmi (érték-)viszonyokat, az ügylet jellegéből fakadó sajátosságokat, a szolgáltatás és ellenszolgáltatás meghatározásának módját.

A bírói gyakorlat általában 40% körüli eltérést tart értékaránytalannak. A szerződés megkötésének időpontjában kell fennállnia az értékaránytalanságnak, így kizárt az erre alapított megtámadás a tartási, életjáradéki, öröklési szerződéseknél, amelyek ún. „szerencseelemet” tartalmaznak.

EBH2002. 643. A jutalék ellenében végzett megbízási tevékenység esetén a megbízó számára közömbös, hogy a megbízott mennyi munkával éri el a kívánt eredményt. A jutalék formájában kikötött díj az ügylet értékéhez igazodik. Feltűnő értékaránytalanságra hivatkozással ezért eredményesen nem támadható meg a megbízási szerződés arra való hivatkozással, hogy a megbízott által végzett munka mennyisége nincs arányban a kikötött díjjal [Ptk. 201. § (2) bek., 474. § (1) bek., Pp. 164. § (1) bek.].

AZ ÉRVÉNYTELENSÉG JOGKÖVETKEZMÉNYEI

Érvénytelen szerződéssel nem állhat be a célzott joghatás, így nem jöhetnek létre azok a jogviszonyok, amelyeket a felek létre kívántak hozni. Az esetlegesen már teljesített szolgáltatások sorsát rendezni kell. Amíg az érvénytelenségi okot ki nem küszöbölték, a szerződés joghatást nem hozhat létre. Az érvénytelenség alapszankciója független attól, hogy a felek felróhatóan jártak –e el vagy sem (objektív szankció). Ha egyik vagy mindkét fél súlyosan felróható magatartása valósítja meg az érvénytelenségi okot, akkor a törvényben meghatározott esetekben az objektív szankcióhoz szubjektív joghátrány is járulhat (pl. állam javára marasztalás).

Az **érvénytelenség orvosolhatóságának** kérdéséhez: az érvénytelenségi ok szerződéskötés utáni megszűnése általában nem érinti a szerződés érvénytelenségét. E szabály alól részben kivétel az az eset, amikor a korlátozottan cselekvőképes személy utóbb cselekvőképes lesz. Cselekvőképesé válása ugyan automatikusan nem orvosolja az érvénytelenségi okot, de a szerződést külön elismerő nyilatkozattal a szerződéskötés idejére visszaható hatállyal érvényessé teszi.

A szerződés újbóli megkötése nem jelenti az érvénytelenség orvoslását. Az sem orvosolja az érvénytelenséget, ha a felek olyan magatartást tanúsítanak, mintha a szerződés érvényes lett volna.

GKT 80/1973. szám

A gazdálkodó szervezetek egymás közötti szerződéseinek semmissége orvosolható. Ha a semmisség oka utóbb elenyészik, a szerződés visszaható hatállyal érvényessé válik.

Érvénytelen szerződés esetén a bíróságnak lehetősége van:

- az érvénytelenségi ok kiküszöbölésére (a szerződés érvényessé nyilvánítására)
- az eredeti állapot helyreállítására
- a szerződés hatályossá nyilvánítására
- a szolgáltatásnak az állam javára történő megítélésére

Az érvénytelenségi ok kiküszöbölése

A bírói gyakorlat szerint az érvényessé nyilvánítás és az eredeti állapot helyreállítása egyenrangú lehetőség. Ezzel a bírói gyakorlat meghaladja a PK 32. szám állásfoglalást, amely szerint „mindig vizsgálni kell, hogy megvan –e a lehetősége a szerződéskötés előtt fennállott helyzet visszaállításának. A lehetőség kizártsága esetén a Ptk. 237.§-ának (2) bekezdésében foglalt rendelkezés az irányadó”.

Az érvénytelenségi ok megszüntetése bírói szerződésmódosítást jelent. **Ex tunc** hatályra vall a következő szabály:

238. § (1) Érvénytelen szerződés érvényessé nyilvánítása esetén a szerződő felek a szerződésszegésért úgy felelnek, mintha a szerződés kezdettől fogva érvényes lett volna.

237.§ (2) Ha a szerződéskötés előtt fennállott helyzetet nem lehet visszaállítani, a bíróság a szerződést a határozathozatalig terjedő időre hatályossá nyilvánítja.

Az érvénytelen szerződést érvényessé lehet nyilvánítani, ha az érvénytelenség oka – különösen uzsorás szerződés, a felek szolgáltatásainak feltűnő aránytalansága esetén az aránytalan előny kiküszöbölésével – megszüntethető.

Ezekben az esetekben rendelkezni kell az esetleg ellenszolgáltatás nélkül maradó szolgáltatás visszatérítéséről.

Az érvénytelenségi ok kiküszöbölésére tipikusan a feltűnő értékkülönbség és az uzsorás szerződés esetén van lehetőség.

237.§ (3) Uzsorás szerződés esetén a bíróság egészben vagy részben elengedheti a visszatérítést, ha az a sérelmet szenvedő felet részletfizetés engedélyezése esetén is súlyos helyzetbe hozná; a sérelmet okozó fél viszont a kapott szolgáltatásból az aránytalan előnynek megfelelő részt a sérelmet szenvedő félnek köteles visszatéríteni.

PK 267. szám

II. A feltűnően nagy értékkülönbségre alapított megtámadás következtében érvénytelenné vált szerződés esetében a szerződés érvényessé nyilvánításakor a bíróságnak olyan mértékű ellenszolgáltatást kell megállapítania, amely mellett az értékkülönbség már nem feltűnően nagy.

Az érvénytelen szerződés tényleges hatályosulása megtörténhet az érvénytelenségi ok kiküszöbölése nélkül, felelősségi úton is: ha valaki felróható módon (culpa in contrahendo) érvénytelenségi okot hozott létre, ezért a magatartásáért felelősséggel tartozik. A bíróság elrendelheti, hogy felelősségének az érvénytelen szerződés teljesítésével tegyen eleget.

 Az eredeti állapot helyreállítása

237. § (1) Érvénytelen szerződés esetében a szerződéskötés előtt fennállott helyzetet kell visszaállítani.

Ha az érvénytelen szerződéssel célzott joghatás nem állhat be, akkor a szerződés a szerződéskötés időpontjára visszaható hatállyal (**ex tunc**) érvénytelen. Ekkor egyik fél sem köteles teljesíteni, a már teljesített szolgáltatást a másik fél visszakövetelheti. Mindegyik fél köteles a másiknak kiadni mindazt, amihez az érvénytelen szerződés alapján jutott. Olyan helyzetet kell teremteni, mint amilyen akkor lett volna, ha a felek az érvénytelen szerződést meg sem kötötték volna.

PK 32. szám

A szerződéskötés előtt fennállott helyzetnek a Ptk. 237. §-a (1) bekezdésén alapuló visszaállítása során nincs jelentősége az ügyletkötő felek jó- vagy rosszhiszemű magatartásának. A rendezés során olyan helyzetet kell teremteni, mint amilyen akkor lett volna, ha a felek az érvénytelen szerződést meg sem kötik. [Kártérítési igény érvényesítésére csak abban az esetben van lehetőség, ha az ehhez szükséges többlettényállás fennáll.]

Indoklás:

E rendelkezésből az következik, hogy érvénytelen szerződés esetében olyan helyzetet kell teremteni, mint amilyen akkor lett volna, ha a felek az érvénytelen ügyletet meg sem kötik. Tehát a pénzt szolgáltató félnek vissza kell kapnia az általa szolgáltatott összeget a kifizetéstől számított kamatával együtt. A kamat azért jár, mert az érvénytelen szerződés alapján teljesített szolgáltatás visszakövetelése már a teljesítés időpontjától esedékessé válik, tehát a visszaadásra köteles fél ettől kezdve késedelemben van. Az a fél, aki

ingatlan visszaadására köteles, általában a szokásos bérnek - haszonbérnek - megfelelő összeget tartozik megfizetni a birtoklás időtartamára. Egyéb vagyontárgy birtoklásáért az eset körülményeinek megfelelő használati díjat kell elszámolni. A szerződéskötés előtti helyzet visszaállítása tehát azt jelenti, hogy mindegyik fél köteles kiadni mindazt, amihez az érvénytelen szerződés alapján jutott. Mindkét fél a kapott szolgáltatás vagy más vagyoni előny természetben vagy értékben való visszatérítésére köteles.

A pénzbeli egyenértéket csak akkor lehet megállapítani visszajáró szolgáltatásként, ha a természetbeni visszaadás valamilyen okból (pl. a dolog elidegenítése, elpusztulása, felhasználása stb.) folytán nem lehetséges.

A Ptk. 237. §-ának (2) bekezdésében foglaltakra tekintettel természetesen mindig vizsgálni kell, hogy megvan-e a lehetősége a szerződéskötés előtt fennállott helyzet visszaállításának. A lehetőség kizártsága esetén a Ptk. 237. §-ának (2) bekezdésében foglalt rendelkezés az irányadó.

Ingatlan esetén az ingatlan-nyilvántartási állapotot rendezni kell, perbe kell vonni mindenkit, aki az érvénytelen szerződés megkötése után az ingatlanon valamilyen jogot szerzett.

A szerződés hatályossá nyilvánítása

(2) Ha a szerződéskötés előtt fennállott helyzetet nem lehet visszaállítani, a bíróság a szerződést a határozathozatalig terjedő időre hatályossá nyilvánítja.

Az érvénytelen szerződést érvényessé lehet nyilvánítani, ha az érvénytelenség oka – különösen uzsorás szerződés, a felek szolgáltatásainak feltűnő aránytalansága esetén az aránytalan előny kiküszöbölésével – megszüntethető.

Ezekben az esetekben rendelkezni kell az esetleg ellenszolgáltatás nélkül maradó szolgáltatás visszatérítéséről.

Tipikusan a használati kötelmeknél alkalmazott jogintézmény, amelyeknél a már teljesített szolgáltatást már nem lehet visszakövetelni, az eredeti állapot visszaállítása tehát nem lehetséges.

Mikor „nem lehet” az eredeti állapotot helyreállítani? Vitatott kérdés, hogy a lehetetlenség csak akkor áll –e be, ha a szolgáltatás eredetileg irreverzibilis vagy akkor is, ha utólagos irreverzibilitás esete áll fenn. Eredeti irreverzibilitás a használati kötelmeknél áll fenn, valamint ha a szolgáltatás tevésben, tülésben vagy helytállásban áll.

Utólagos irreverzibilitásról beszélünk pl. ha a szolgáltatás tárgya az érvénytelenség érvényesítése előtt elpusztult, elveszett, felhasználták. Az eredeti irreverzibilitás koncepciója szerint ez esetben a dolog pénzbeli egyenértékét kell az eredeti állapot helyreállítása céljából visszaadni. Az utólagos irreverzibilitás koncepciója szerint a (2) bekezdés kerül alkalmazásra. A PK 32 az eredeti irreverzibilitás alapján áll.

A szerződés ebben az esetben **ex nunc** hatállyal érvénytelen.

1/2005. Polgári jogegységi határozat

Dologszolgáltatásra irányuló és egészben vagy részben kölcsönösen teljesített visszerthes szerződés nem orvosolható érvénytelensége esetén a szerződéskötést megelőző helyzet nem állítható vissza, ha az érvénytelen szerződés megkötését követően bekövetkezett gazdasági változások következtében a

szolgáltatás és az ellenszolgáltatás értéke közötti egyensúly oly mértékben megbomlott, hogy a teljesített szolgáltatások visszatérítése a méltányossággal már össze nem egyeztethető értékaránytalansággal járna. Ilyen kivételes helyzet fennállása esetén a bíróság a szerződést a határozathozatalig terjedő időre hatályossá nyilvánítja és gondoskodik a szolgáltatások egyensúlyáról.

Egy érvénytelen bérleti szerződés esetében pl. a bérbeadó által nyújtott, a használat átengedésében és tülésében kifejeződő szolgáltatás értelemszerűen "nem adható vissza", mint ahogyan egy megbízási szerződés kapcsán ellátott tevékenységet sem lehet meg nem történné tenni. A jognak ilyen esetekben is rendeznie kell a felek jogviszonyát. Ha a szerződésben rejlő érvénytelenségi ok nem orvosolható és az eredeti állapot sem állítható helyre, akkor a bíróság a Ptk. 237.§ (2) bekezdésének első fordulata alapján az érvénytelen szerződést a határozathozatalig terjedő időre hatályossá nyilvánítja. A jogalkotó e fikcióval - hiszen az érvénytelen szerződés eleve nem lehetne hatályos - kíván lehetőséget teremteni arra, hogy az érvénytelen ügylet meghatározott keretek között, kivételesen jogok és kötelezettségek forrása lehessen. Ilyen esetben tehát a szerződés ugyan nem válik érvényessé, de a már teljesített szolgáltatásokat tudomásul véve rendezni kell a felek egymás közötti viszonyát. Ennek megfelelően visszterhes szerződés esetén rendelkezni kell a szolgáltatással egyenértékű ellenszolgáltatásról, hibás teljesítés esetén pedig a jogosultat meg kell, hogy illessék a törvényben foglalt szavatossági igények. Az előző példánál maradva: ha egy érvénytelen bérleti szerződés semmisségére peres eljárás keretében derül fény, a bíróság a szerződést a határozathozatalig terjedő időre hatályossá nyilvánítja. Ez azt jelenti, hogy a bérlőnek a tényleges használat idejére meg kell fizetnie a bérleti díjat. Ellenben, ha a bérleti díj hosszabb időszakonként (pl. negyedévente, félévente) előre volt esedékes, a bérbeadónak vissza kell térítenie a díj azon részét, amely mögött nem áll tényleges használat (végső soron a bérbeadó részéről nincs szolgáltatás, s így nem jár ellenszolgáltatás sem).

A szolgáltatásnak az állam javára történő megítélése

(4) A bíróság az ügyész indítványára az állam javára ítheti meg azt a szolgáltatást, amely

- ✓ a tiltott,
- ✓ a jóerkölcsbe ütköző szerződést kötő,
- ✓ a megtévesztő vagy
- ✓ jogtalanul fenyegető, továbbá
- ✓ az egyébként csalárd módon eljáró félnek járna vissza.

UzSORÁS szerződés esetén a sérelmet okozó félnek visszajáró szolgáltatást az állam javára meg kell ítélni. Az államnak járó juttatásokat rendszerint pénzben kell megítélni.

Ptké. 32. § (1) A bíróság köteles az ügyészt értesíteni, ha az iratok vagy a tárgyalás adatai alapján feltehető, hogy szolgáltatásnak (vagyoni előnynek) az állam javára való megítélésére kerül sor.

(2) Az ügyész az indítványt haladéktalanul, legkésőbb azonban az értesítés kézbesítésétől számított tizenöt napon belül köteles megtenni.

(3) Az ügyész nyilatkozata előtt az értesítés kézbesítésétől számított tizenöt napon belül a per szünetelésének vagy a pert befejező határozat hozatalának nincs helye.

Ptké. 33. § UzSORÁS szerződés esetében a bíróság a sérelmet szenvedő félnek a visszatérítést akkor is elengedheti, ha az ügyész a szolgáltatásnak az állam javára való megítélését indítványozza.

Ptké. 34. § Ha a Ptk. 237. §-ának (1) bekezdésében és 361. §-ának (3) bekezdésében szabályozott esetekben az ügyész a visszajáró szolgáltatásnak (vagyoni előnynek) az állam javára csak részben való

megítélését indítványozza, a bíróságot az indítvány csak annyiban köti, hogy az abban megjelölnél nagyobb összeget az állam javára nem ítélt meg.

Ptké. 35. § A szolgáltatásnak (vagyon előnynek) az állam javára való megítélését nem akadályozza az, hogy a szolgáltatást a sérelmet okozó fél már megkapta, illetőleg a vagyon előnyt a gazdagodást előidéző fél már visszakapta.

Ptké. 36. § Az állam javára megítélt szolgáltatások behajtásával és elszámolásával kapcsolatos pénzügyi kérdéseket a pénzügyminiszter az igazságügy-miniszterrel egyetértésben szabályozza.

Ptké. 36/A. § Az ügyész keresetet indíthat a semmis szerződéssel a közérdekben okozott sérelem megszüntetése érdekében a szerződés semmisségének megállapítása iránt.

Harmadik személyeket védő joghatások

238.§ (2) Aki érvénytelen szerződés fennálltában jóhiszeműen bízott, a felektől a szerződés megkötéséből eredő kárának megtérítését követelheti; ha azonban az érvénytelenség az egyik fél magatartására vezethető vissza, a bíróság a másik fél marasztalását mellőzi.

Ha a felek valamelyike a harmadik személlyel szemben rosszhiszemű volt, teljes kártérítéssel tartozik akkor is, ha az érvénytelenség nem az ő magatartására vezethető vissza. Ezt a kártérítést a bíróság a szerződés teljes vagy részleges hatályban tartása útján is nyújthatja.

Az érvénytelen szerződést kötő felek **jóhiszeműsége** esetében a harmadik személy a szerződés megkötéséből eredő kárainak megtérítését követelheti (negatív interessze):

- a felektől, de
- ha az érvénytelenség az egyik fél magatartására vezethető vissza, a bíróság a másik fél marasztalását mellőzi.

Ha a felek valamelyike a harmadik személlyel szemben **rosszhiszemű** volt, teljes kártérítéssel tartozik (pozitív interessze).

Javaslat – a hatályos joghoz képest több ponton történt változtatással – az alábbi tagolás szerint kívánja rendezni az érvénytelen szerződés jogkövetkezményeit:

- Érvénytelen szerződés alapján teljesítést nem lehet követelni. Ezt a következményt a bíróság a perben hivatalból is levonja, és ilyen irányú keresetet a fél önállóan (az egyéb érvénytelenségi következmények iránti kérelem nélkül) is előterjeszthet.
 - Kérelemre – az elévülés, illetve az elbirtoklás korlátai között – elrendelheti a bíróság az eredeti állapot helyreállítását, ha az természetben lehetséges és ha a felek részéről kölcsönösen biztosított az in integrum restitutio.
 - Az eredeti állapot helyreállításának elrendelésével egyenrangú alternatívaként lehetséges az érvénytelenségi ok bíróság általi megszüntetése és a szerződés ex tunc hatályú érvényessé nyilvánítása.
 - Akár eredeti, akár utólagos irreverzibilitás esetén jogalap nélküli gazdagodásként kell kezelni a bekövetkezett vagyonmozgás miatti (esetleg kölcsönös) igényeket. A gazdagodástól történt elesés következményeit speciális szabály rendezi.
- A Javaslat az érvénytelenség kapcsolódó jogkövetkezményei közül az állam javára való marasztalást megszünteti.

A Javaslat egyértelművé teszi, hogy az érvénytelenség összes további jogkövetkezményét a bíróság nem alkalmazhatja hivatalból, mégpedig semmisség esetében sem. Minden más magánjogi igényhez hasonlóan az általános eljárásjogi szabályoknak megfelelően a fél erre irányuló kereseti kérelme szerint járhat csak el a bíróság. A piaczgazdasági vagyoni viszonyokkal ellentétes a semmisségnek az a korábbi bírói gyakorlatban hosszú ideig érvényesülő szerepe, amely korlátlanul és teljes körűen lehetővé tette a felek jogviszonyának hivatalból történő rendezését.

Az érvénytelenség különböző jogkövetkezményeit illetően a bíróság nincs kötve a fél kereseti kérelméhez, attól eltérő megoldást alkalmazhat, például eredeti állapot helyreállítása helyett a szerződést érvényessé nyilváníthatja; nem alkalmazhat azonban olyan megoldást, amely ellen mindegyik fél tiltakozik.

A Javaslat az érvényessé nyilvánítás lehetőségét a Ptk.-hoz képest bővíti. Egyrészt szélesebb körű mérlegelési lehetőséget biztosít a bírónak a szerződés tartalmának megfelelő módosítására, másrészt módot ad az érvénytelenségi hiba kiküszöbölésére és a szerződés érvényessé nyilvánítására a szerződés tartalmának módosítása nélkül is, ha az érvénytelenség oka már megszűnt.

A SZERZŐDÉS HATÁLYTALANSÁGA

Hatálytalan_a szerződés, ha érvényesen létrejött, mégsem fűződik hozzá joghatás (pl. felfüggesztő vagy bontó feltétel miatt)

228. § (1) Ha a felek a szerződés hatályának beálltát bizonytalan jövőbeni eseménytől tették függővé (felfüggesztő feltétel), a szerződés hatálya e feltétel bekövetkeztével áll be.

(2) Ha a felek a szerződés hatályának megszűntét tették bizonytalan jövőbeni eseménytől függővé (bontó feltétel), a feltétel bekövetkeztével a szerződés hatálya megszűnik.

(3) Az érthetetlen, ellentmondó, jogellenes vagy lehetetlen feltétel semmis; az ilyen feltétellel kötött szerződésre a részleges érvénytelenség szabályait (239. §) kell alkalmazni.

229. § (1) Amíg a feltétel bekövetkezése függőben van, egyik fél sem tehet semmit, ami a feltétel bekövetkezése, illetőleg meghiúsulása esetére a másik fél jogát csorbítja vagy meghiúsítja. Ez a szabály harmadik személy jóhiszeműen és ellenérték fejében szerzett jogát nem érinti.

(2) A feltétel bekövetkezésére vagy meghiúsulására nem alapíthat jogot az, aki azt felróhatóan maga idézte elő.

(3) A feltételre vonatkozó szabályokat megfelelően alkalmazni kell arra az esetre is, ha a felek a szerződés hatályának beálltát vagy megszűntét valamely időponthoz kötötték.

A hatálytalanság lehet relatív is: relatív hatálytalanság áll fenn abban az esetben, ha bizonyos személy (pl. elővásárlásra jogosult, hitelező) vonatkozásában hatálytalan a szerződés. Ebben az esetben meghatározott személyekkel szemben nem lehet a szerződésre hivatkozni.

BH2001. 170. II. Felfüggesztő feltétel csak a felek magatartásán kívül eső, attól független, bizonytalan jövőbeli esemény lehet [Ptk. 228. § (1) bek., 229. § (2) bek.].

BH1994. 595. Ha a felek a teljesítés idejét egy jövőbeni bizonytalan esemény bekövetkezéséhez fűzték, úgy valójában a teljesítési határidőt nem határozták meg [Ptk. 280. § (1) és (2) bek., 228. §, 679. §].

A fedezetelvonó szerződés (actio Pauliana) a hatálytalanság egyik tipikus esete:

203. § (1) Az a szerződés, amellyel harmadik személy igényének kielégítési alapját részben vagy egészben elvonták, e harmadik személy irányában hatálytalan, ha a másik fél rosszhiszemű volt, vagy reá nézve a szerződésből ingyenes előny származott.

(2) Ha valaki hozzá tartozójával vagy olyan jogi személlyel, amellyel való viszonyában többségi befolyás áll fenn, továbbá ha a jogi személy a tagjával vagy vezető tisztségviselőjével, illetve annak hozzátartozójával köt ilyen szerződést, a rosszhiszeműséget, illetve az ingyenességet vélelmezni kell. Ugyan csak vélelmezni kell a rosszhiszeműséget, illetve az ingyenességet azonos természetes vagy jogi személy befolyása alatt működő jogi személyek egymás közötti szerződéskötése esetén, akkor is, ha közvetlen vagy közvetett többségi befolyás nem áll fenn.

(3) Az a fél, aki a szerződésből származó ingyenes előnytől fel nem róható módon elesett, a harmadik személy irányában nem felel.

BH2004. 462. II. Ha a kielégítési alap elvonása apportálás útján történik, a szerződés hatálytalansága ebben az esetben is megállapítható (Ptk. 203. §).

EBH2000. 326. I. Az apportálás önmagában nem jelent fedezetelvonást. Az apport ellentétele ugyanis az üzletrész, amely változatlanul a hitelezők rendelkezésére áll (Ptk. 203. §).

A hatálytalanság másik tipikus esete a tulajdonostárs elővásárlási jogának figyelmen kívül hagyása (ld. további tételek).

A jogtudomány álláspontját teszi magáévá a Javaslat akkor, amikor – a Ptk.-tól eltérően – úgy foglal állást, hogy harmadik személy jogszabály által megkívánt beleegyezésének vagy ugyancsak jogszabály által előírt hatósági jóváhagyásnak a hiánya nem a szerződés létrejöttét, hanem hatályosságát érinti.